

KVARTÉRNĚ GEOLOGICKÉ MAPOVÁNÍ NA LISTU PELHŘIMOV

BASIC GEOLOGICAL RESEARCH OF QUATERNARY SEDIMENTS ON THE MAP SHEET PELHŘIMOV

(23-14 Pelhřimov)

Martin Hrubeš

Geological mapping, Quaternary, Central Bohemia

Oblast Pelhřimovska a Pacovska je na kvartérní sedimenty velice chudá. Je to území typicky denudační. Přesto zde vodní toky tvoří poměrně široké údolní nivy. Pouze na severu v širším okolí Želivu vymlely toky Trnavy a Hejlovky kaňonovitá údolí, kde jemné povodňové sedimenty často chybí. V samotném Želivě a dále po proudu Želivky je niva opět vyvinuta v šířce okolo 100–200 m. Fluviální sedimenty vyplňující současná koryta mají běžné složení: svrchu bývá 1–1,5 m mocný pokryv polygenetických sedimentů, v nichž převažují povodňové hlíny, místy prokládané jemnozrnnými písly, humózními kaly, rašelinami a prstovitě pronikajícími deluvii. Spodní část tvoří hrubé, místy balvanité, písčité a jílovité štěrky, jejichž mocnost je 2x až 3x větší než nadloží.

Zajímavější, leč plošně nepatrné jsou relikty starých fluviálních štěrkovitých a písčitých sedimentů. Leží vždy méně než 10 m nad hladinou současných toků. Nalézají se u osady Hrádek sv. od Pacova, u Březiny jz. od Hořepníku a u Pobistrýců s. od Pelhřimova. Do técto míst nezasáhla svrchnopleistocenní zpětná eroze. Tvořila-li se tedy dnešní údolí ve středním pleistocénu (což nemusí být pravda – mohou být i starší), pak tyto štěrky, ležící několik metrů nad jejich úrovni, musejí pocházet alespoň ze spodního pleistocénu. Jejich značnému stáří nasvědčuje i pokročilý stupeň zvětrání a to, že je u Hrádku a Březiny kryje min. 3 m mocná vrstva svahových hlín. Svahové hlíny jsou v tomto kraji vzácné a v této mocnosti jsou známý právě jen z výše zmíněných lokalit. O jejich odkrytí se zasloužili naši předkové, kteří tato místa dokázali v krajině vyhmátnout a založili zde cihelny, dnes již opuštěné. O faktickém nedostatku svahových hlín nás přesvědčí také jiná hliniště v oblasti, kde se kopaly splachové sedimenty či hlinito-písčité eluvium rul, pro cihlářskou výrobu méně vhodné.

U Pobistrýců leží štěrky na povrchu v krátku zakleslého meandru potoku Bělá. Všechny tři popsané relikty zaujmají výšku okolo 480 (\pm 5 m) m n. m.

Terasový stupeň v Želivě, bezprostředně navazující na nivu Želivky, řadíme do svrchního pleistocénu a můžeme jej srovnat s tzv. hlavní terasou větších řek. Nad Želivem proti proudu Hejlovky totiž začíná typický mladokvartérní zářez, který pak charakterizuje údolí po proudu Želivky až k ústí do Sázavy. Malý terasový relikt Želivky u Bolechova bezpochyby souvisí se střední terasou (střední pleistocén), jak je nazývána na Sázavě úroveň 10–25 m nad dnešní hladinou.

Pro úplnost zmíním ještě několik malých rašeliňáků na J od Pelhřimova ve výškách okolo 600–650 m n. m.

Český geologický ústav, Klárov 3/131, 118 21 Praha 1

NOVÉ POZNATKY O PLIOCENNÍCH A KVARTÉRNÍCH SEDIMENTECH V SEVERNÍ ČÁSTI HORNOMORAVSKÉHO ÚVALU

NEW KNOWLEDGE OF THE PLIOCENE AND QUATERNARY SEDIMENTS IN THE NORTHERN PART OF THE UPPER MORAVIAN BASIN

(14-44 Šternberk)

Martin Hrubeš

Geological mapping, Pliocene, Quaternary

O stavu poznání nejmladšího vývoje na Uničovsku získáme přehled hlavně ze zpráv ÚÚG (ČGÚ) a Geotestu Brno. Týkají se především geologického mapování a hydrogeologie. Dosavadní znalost je stručně shrnuta v Komentáři k registrační mapě 1:50 000 list 14-44 Šternberk (ÚÚG 1983). Novější představy o těsně předkvartérním vývoji publikoval Růžička (1989) v článku „Pliocén Hornomoravského úvalu a Mohelnické brázdy“.